

Νομός Λασιθίου

Έδαφος και Υπέδαφος στο Νομό Λασιθίου

Κοπανάκης Ιωάννης, Επίκουρος Καθηγητής ΤΕΙ Κρήτης, Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής Λασιθίου

Πηγή: Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης

© Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λασιθίου

Η Κρήτη δεν φημίζεται μόνο για τις αρχαιότητες, τον πολιτισμό και τη βιοποικιλότητά της, αλλά και για τον εκπληκτικό γεωλογικό της πλούτο. Πάνω στο νησί σχηματίζεται ένα πολύμορφο ανάγλυφο ως αποτέλεσμα της ενεργούς ορογενετικής διαδικασίας που προκαλείται από την υποβύθιση της αφρικανικής πλάκας κάτω από την ευρασιατική. Επιπλέον, η αναγνώριση πάνω στην Κρήτη δύο τουλάχιστον παλιότερων ορογενετικών διαδικασιών που έχουν αποτυπωθεί μέσα στα μεταμορφωμένα πετρώματα, επιτρέπει την ανάπλαση της γεωλογικής εξέλιξης ολόκληρου του Αιγαίου χώρου, από το Ηώκαινο μέχρι σήμερα.

Το νότιο Ελληνικό τόξο σχηματίστηκε κατά τα τελικά στάδια της αλπικής ορογένεσης ως αποτέλεσμα της καταστροφής των υπολειμμάτων του ωκεανού της νέο-Τυθής, που υπήρχε ανάμεσα στην Αφρικανική και Ευρασιατική ήπειρο. Όπως τα περισσότερα τμήματα του Ελληνικού τόξου, έτσι και η περιοχή της Κρήτης ήταν καλυμμένη από θάλασσα μέχρι τους πρόσφατους γεωλογικούς χρόνους. Διαδοχικές ορογενετικές διεργασίες προκάλεσαν σταδιακά την ανάδυση των πετρωμάτων τροφοδοτώντας ταυτόχρονα τις εξωτερικότερες λεκάνες με ιζήματα, όπως συνέβη με την ορογενετική διαδικασία του Παλαιοκαίνου - Ηωκαίνου που τροφοδότησε με κλαστικό υλικό τις λεκάνες της Πίνδου, Τρίπολης και Πλακωδών ασβεστόλιθων.

Η γεωλογική δομή της Κρήτης χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη κυρίως αλπικών και προ-αλπικών πετρωμάτων τα οποία συνθέτουν ένα πολύπλοκο οικοδόμημα τεκτονικών καλυμμάτων. Επιπλέον όμως, χαρακτηρίζεται και από την εμφάνιση πολλών μετά-αλπικών ιζημάτων τα οποία καλύπτουν τις λεκάνες που χωρίζουν τα ψηλά βουνά. Το οικοδόμημα των καλυμμάτων της Κρήτης δημιουργείται από έναν αριθμό τεκτονικών ενοτήτων που τοποθετούνται η μια πάνω στην άλλη. Ανάλογα με την τεκτονο-στρωματογραφική τους θέση και τη μεταμορφική τους ιστορία, οι τεκτονικές αυτές ενότητες χωρίζονται από μια κύρια, κανονική ρηξιγενή, ζώνη απόσπασης, σε δύο μεγάλες ομάδες, τα ανώτερα και τα κατώτερα καλύμματα. Τα κατώτερα καλύμματα, σε αντίθεση με τα ανώτερα, δέχθηκαν κατά το Άνω Ολιγόκαινο / Κάτω Μειόκαινο, την επίδραση μιας μεταμόρφωσης σε συνθήκες Υψηλής Πίεσης / Χαμηλής Θερμοκρασίας. Η εξαφάνιση ολόκληρων καλυμμάτων ή πετρολογικών σχηματισμών από το οικοδόμημα των καλυμμάτων, είναι πολύ συχνή στην Κρήτη.

Η περιοχή της Ανατολικής Κρήτης καλύπτεται κυρίως από ασβεστόλιθους, που διαμορφώνουν και το βασικό

πυρήνα των ορεινών όγκων. Στα νότια παράλια όμως και στις κοιλάδες γύρω και νότια από την Σητεία, μέχρι και το Βάι στα ανατολικά, εκτείνονται λιμναία και ποτάμια ιζήματα και μάργες. Εκτεταμένη όμως και αινιγματική συνάμα, είναι η παρουσία ανάμεσα στους ασβεστόλιθους, χαλαζιτών και φυλλιτών μεγάλης ηλικίας. Είναι πολύ πιθανό, τμήματα της Αφρικανικής γης μετά το υποθαλάσσιο ταξίδι πολλών χιλιομέτρων, να μην βυθίστηκαν ακολουθώντας τα υπόλοιπα κομμάτια στα έγκατα της Κρήτης και του Αιγαίου, αλλά να ανέβηκαν στην επιφάνεια (πχ. Βάι και βόρειες πλαγιές Ορνού), σπρωγμένα από τις ίδιες δυνάμεις που δημιουργούν ολόκληρο το νότιο αιγαιακό τόξο, από τα Κύθηρα μέχρι τη Ρόδο.

Η ιδιαίτερη μορφολογία του εδάφους που παρατηρείται στην περιοχή μπορεί να γίνει πιο κατανοητή εξετάζοντας εκτενέστερα κάποιες περιοχές του νομού Λασιθίου με πλούσιο γεωλογικό υλικό.

Οροπέδιο Λασιθίου

Το μεγαλύτερο οροπέδιο της Κρήτης βρίσκεται σε υψόμετρο 1000 μέτρων πάνω στην οροσειρά της Δίκτης. Ανάμεσα σε πετρώματα των Πλακωδών ασβεστόλιθων και της Τρίπολης σχηματίζεται το γνωστό και για τους ανεμόμυλους του, οροπέδιο του Λασιθίου. Οι μύλοι χρησιμοποιούνταν για την έντονη γεωργική δραστηριότητα που αναπτύσσεται και σήμερα στα 25 km² του οροπεδίου.

Το οροπέδιο σχηματίστηκε ως αποτέλεσμα της καρστικής αποσάθρωσης και της δράσης των κανονικών ρηγμάτων που υπάρχουν στα νότια του οροπεδίου. Μια μεγάλη καταβόθρα στα δυτικά, πριν από το χωριό Μεγάλο Μετόχι, αποστραγγίζει το οροπέδιο. Όμως σε περιόδους έντονων βροχοπτώσεων η καταβόθρα κλείνει από φερτά υλικά, σχηματίζοντας μια μικρή λίμνη που καλύπτει το οροπέδιο.

Στη νοτιοδυτική άκρη του οροπεδίου βρίσκεται το Δικταίο Άντρο, το σπήλαιο όπου σύμφωνα με την τοπική παράδοση γεννήθηκε ο Δίας.

Ο δρόμος προς το οροπέδιο προσφέρει μια μοναδική εικόνα της καλυμματικής τεκτονικής της Κρήτης. Πάνω από το φαράγγι των Γωνιών, το οποίο σχηματίζεται στα πετρώματα των Πλακωδών ασβεστόλιθων, βρίσκεται μια μικρή ζώνη με πετρώματα των Φυλλιτών-χαλαζιτών και ακολούθως, μέχρι το οροπέδιο του Λασιθίου, οι Μεσο-ζωικοί ασβεστόλιθοι της Τρίπολης.

Βιάννος - Βασαλτικές λαβές

Δυο χιλιόμετρα έξω από την Άνω Βιάννο, στην πρώτη μεγάλη αριστερή στροφή του δρόμου υπάρχουν οι καλύτερες εμφανίσεις μαξιλαροειδών, βασαλτικών λαβών της Κρήτης. Οι μορφές αυτές εμφανίζονται με διάφορες διαστάσεις, μέσα σε κοκκινωπά, πελαγικά ιζήματα που σχετίζονται με κάποιον ωκεάνιο φλοιό Άνω Κρητιδικής ηλικίας.

Περίπου 12 χιλιόμετρα προς τα νοτιοανατολικά, κοντά στο χωριό Άρβη, βρίσκεται το ομώνυμο φαράγγι, στο οποίο αναπτύσσονται αρκετά ενδημικά και αρωματικά φυτά τη Κρήτης. Σε όλη τη διαδρομή μέχρι το φαράγγι εμφανίζονται σερπεντινίτες, βασάλτες και συνοδά των οφιολίθων ιζημάτα, των καλυμμάτων του Τεκτονικού mélange (τεκτονικό ανακάτεμα).

Μεσήνιοι εβαπορίτες και άνω Μειοκαινικά ιζημάτα του Μύρτους.

Δύο χιλιόμετρα μετά το Μύρτος οδεύοντας προς την Ιεράπετρα, υπάρχουν δίπλα στο δρόμο μεγάλες εμφανίσεις γύψων, με πολύ καθαρούς και μεγάλους κρυστάλλους. Τα πετρώματα αυτά τοποθετούνται πάνω σε μάργες και κροκαλοπαγή της λεκάνης της Ιεράπετρας.

Πάνω στο δρόμο Μύρτους - Μαλλών, βρίσκεται το πολύ όμορφο φαράγγι της Σαρακίνας. Επιπλέον, μερικά χιλιόμετρα στο δρόμο προς Καλαμαύκα, στην περιοχή των Μπραμιανών βρίσκεται το μεγαλύτερο φράγμα της Κρήτης. Αν και κατασκευάστηκε για αρδευτικούς σκοπούς, το φράγμα εξελίσσεται σε έναν από τους σπουδαιότερους οικοτόπους και τους μεγαλύτερους σταθμούς μεταναστευτικών πουλιών της Κρήτης.

Ιζημάτα Καλαμαύκας και Πρίνας.

Στην περιοχή ανάμεσα στα χωριά Μάλλες, Καλαμαύκα και Πρίνα υπάρχουν μερικές από τις καλύτερες και μεγαλύτερες εμφανίσεις των παλιότερων μετα-αλπικών ιζημάτων της Κρήτης, μέσο με άνω Μειοκαινικά ιζημάτα. Τα στρώματα βυθίζονται σε διάφορες διευθύνσεις λόγω της νεοτεκτονικής δράσης, όμως, όπως φαίνεται σε πολλές θέσεις, η κύρια κλίση είναι προς τα ανατολικά.

Τα παλιότερα κροκαλοπαγή της ενότητας Μάλλες - Πρίνα φαίνονται λίγα χιλιόμετρα πριν την Καλαμαύκα και ένα χιλιόμετρο πριν την Πρίνα. Μερικά χιλιόμετρα μετά την Καλαμαύκα προς την περιοχή του χωριού Μακρυλιά εμφανίζονται μάργες βαθιάς θάλασσας και ψαμμίτες των σχηματισμών Καλαμαύκας και Μακρυλιάς.

Το πιο εντυπωσιακό όμως χαρακτηριστικό της περιοχής δημιουργείται από την επιλεκτική διάβρωση η οποία αφήνει να προεξέχουν μεγάλοι όγκοι συνεκτικών κροκαλοπαγών που πολλές φορές μοιάζουν με μορφές ζώων ή ανθρώπινων προσώπων.

Φαράγγι Χα.

Ένα χιλιόμετρο ανατολικά από τη διασταύρωση της εθνικής οδού Ηρακλείου - Σητείας, προς την Ιεράπετρα,

παρατηρείται το πιο δυσπρόσιτο και ένα από τα πιο εντυπωσιακά και άγρια φαράγγια της Κρήτης, το φαράγγι του Χα, το οποίο βρίσκεται πάνω στο ενεργό ρήγμα της Ιεράπετρας. Το ρήγμα αυτό με βορειοδυτική-νοτιοανατολική διεύθυνση ανυψώνει την οροσειρά της Θρυπτής, σχηματίζοντας το φαράγγι και τη λεκάνη της Ιεράπετρας. Η κοίτη του ποταμού έχει στην είσοδο του φαραγγιού πολύ μεγάλη κλίση και σχηματίζει διάφορα επίπεδα με μικρές λίμνες και καταρράκτες, φανερώνοντας ότι το φαράγγι είναι σχετικά πρόσφατο. Εσωτερικά του φαραγγιού η κοίτη γίνεται πιο ομαλή και σχηματίζεται μια μικρή κοιλάδα. Αποτελείται από πλακώδεις ασβεστόλιθους του ομώνυμου καλύμματος και πρόσφατα κορήματα.

Απολιθώματα Κριτσάς.

Λίγα χιλιόμετρα πριν το οροπέδιο του Καθαρού βρίσκεται μια εμφάνιση λεπτοπλακωδών, μαργαϊκών ασβεστολίθων με τη μορφή ενστρώσεων μέσα σε χονδρόκοκα, συγκολλημένα κροκαλοπαγή. Οι κροκάλες από πετρώματα των Πλακωδών ασβεστολίθων και οι άμμοι αποτέθηκαν σε ένα περιβάλλον ρηχής θάλασσας, ενώ οι ασβεστόλιθοι σχηματίστηκαν όταν το περιβάλλον μεταβλήθηκε σε λιμνοθαλάσσιο. Τότε σχηματίστηκαν τα πολύ καλά διατηρημένα απολιθώματα φύλλων που φαί-νονται σήμερα μέσα στους ασβεστόλιθους.

Οροπέδιο Καθαρού.

Το οροπέδιο του Καθαρού είναι μια μακρόστενη καρστική δομή (πόλγη) πάνω στα όρη της Δίκτης. Παρατηρούνται Μεσοζωικοί ασβεστόλιθοι και φλύσχης της Τρίπολης, Φυλλίτες-χαλαζίτες. Ένα μικρό ρέμα διαρρέει σήμερα το οροπέδιο καταλήγοντας στο οροπέδιο του Λασιθίου που βρίσκεται δυτικότερα.

Στα ιζήματα του οροπεδίου, από την αρχή του αιώνα είχαν βρεθεί πολύ σημαντικά απολιθώματα θηλαστικών και αμφιβίων. Είχαν αναγνωριστεί ο νάνος ιπποπόταμος *Hipporotamus creutzburgi* και η χελώνα *Testudo*. Πρόσφατα, βρέθηκαν από κατοίκους της περιοχής τμήματα χαυλιοδόντων και ένα δόντι από ελέφαντα, τα οποία εκτίθενται σήμερα στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης. Μετρήσεις και συγκρίσεις με τα ήδη γνωστά απολιθώματα (Kuss 1975) έδειξαν ότι τα πρόσφατα αυτά απολιθώματα πρέπει να ανήκουν στον ενδιάμεσο ελέφαντα *Elephas creutzburgi*.

Η παρουσία των απολιθωμάτων αυτών και των λιμναίων αποθέσεων δείχνει ότι το οροπέδιο του Καθαρού ήταν για κάποιες περιόδους του Πλειστοκαίνου λίμνη.

Μικρογρανίτης Καλού Χωριού.

Πέντε χιλιόμετρα ανατολικά από το Ίστρον, στις τομές του δρόμου φαίνονται ωραίες εικόνες του

μικρογρανίτη ανώτερων καλυμμάτων του Καλού Χωριού. Τα σώματα αυτά βρίσκονται σαν ολισθόλιθοι μέσα στα Μειοκαινικά ιζήματα της λεκάνης της Ιεράπετρας και πιθανόν ανήκουν στα καλύμματα του Τεκτονικού melange ή των Αστερουσίων. Όμως παρόμοια πετρώματα δεν βρίσκονται πουθενά αλλού στην Κρήτη.

Ολισθόλιθοι βαλστατικών λαβών.

Επτά χιλιόμετρα μετά το Ίστρον και την προηγούμενη θέση, υπάρχει μια καλή εμφάνιση μαξιλαροειδών βασαλτικών λαβών. Τα ηφαιστειακά αυτά πετρώματα θα πρέπει να ανήκουν στα καλύμματα του Τεκτονικού melange, όμως στη θέση αυτή υπάρχουν σαν ολισθόλιθοι μέσα στα Μειοκαινικά ιζήματα της λεκάνης της Ιεράπετρας. Μετά την αριστερή στροφή του δρόμου πάνω από τα βασαλτικά πετρώματα φαίνονται καθαρά άνω Μειοκαινικά ιζήματα, όμως η επαφή τους έχει επηρεαστεί από ένα μεταγενέστερο κανονικό ρήγμα.

Ρήγμα της Λάστρου.

Δύο χιλιόμετρα δυτικά από τη Λάστρο, δίπλα στην εθνική οδό φαίνεται ένας ωραίος καθρέπτης, ύψους έξι μέτρων του ρήγματος της Λάστρου, το οποίο επηρεάζει τα πετρώματα των Πλακωδών ασβεστολίθων του ομώνυμου καλύμματος. Το ρήγμα αυτό θεωρείται ως ενεργό, καθώς έχει επηρεάσει τα Ολοκαινικά, πλευρικά του κορήματα.

Το ρήγμα φανερώνει μια διαστρωμένη δομή από κατακλαστικό υλικό. Συμπαγείς κατακλαστίτες σχηματίζουν τον καθρέπτη του ρήγματος, ενώ ελαφρώς ασύνδετοι κατακλαστίτες και μια ζώνη θρυμματισμού υπάρχουν πιο εσωτερικά.

Ένα χιλιόμετρο δυτικά υπάρχει μια μεγάλη εμφάνιση των Τριαδικών γύψων μέσα στα πετρώματα των Φυλλιτών - χαλαζιτών και ένα λατομείο εκμετάλλευσης.

Σητεία - Ερκύνεια πετρώματα.

Τα παλιότερα γνωστά πετρώματα της Κρήτης εμφανίζονται στην περιοχή της Σητείας, εκατό μέτρα δυτικά από το Χαμέζι και στις περιοχές των χωριών Μέσα Μουλιάνα, Μιρσίνη, και Τουρλωτή. Τα μεταμορφωμένα αυτά πετρώματα (αμφιβολίτες, γνεύσιοι και μαρμαρυγιακοί σχιστόλιθοι, βρίσκονται τεκτονικά τοποθετημένα μέσα στα υπόλοιπα πετρώματα των Φυλλιτών-χαλαζιτών. Χαρακτηριστικά μετάμορφικά ορυκτά είναι τα σταυρόλιθος - γρανάτης - βιοτίτης - μοσχοβίτης - πλαγιόκλαστο - χαλαζίας και κυανίτης - γρανάτης - βιοτίτης - μοσχοβίτης - πλαγιόκλαστο - χαλαζίας. Σύμφωνα με μελέτες τα ερκύνεια αυτά

πετρώματα αντιπροσωπεύουν πιθανόν το υπόβαθρο των περμο-τριαδικών ιζημάτων και ηφαιστειακών πετρωμάτων που συνιστούν το κάλυμμα των Φυλλιτών - χαλαζιτών.

Τα ερκύνεια πετρώματα της Σητείας δέχθηκαν επίσης την επίδραση της Άνω Ολιγοκαινικής / Κάτω Μειοκαινικής, υψηλής πίεσης, μεταμόρφωσης.

Λιγνίτες Μονής Τοπλού.

Στην περιοχή της Μονής Τοπλού, μέσα σε μεγάλες ψαμμιτικές εμφανίσεις βρίσκονται ενστρώσεις μαργών και αργίλων. Τα αργιλικά στρώματα περιέχουν παρά πολλά και πολύ όμορφα διατηρημένα απολιθώματα φύλλων και βλαστών τα οποία σταδιακά μεταβαίνουν σε ένα μικρού πάχους λιγνιτικό στρώμα. Έχει επίσης αναφερθεί από κατοίκους της περιοχής η εύρεση απολιθωμένων καρπών (κουκουνάκια) και τμημάτων από πεύκα.

Καρστικές Δομές Κάτω Ζάκρου.

Τα πετρώματα που εμφανίζονται στην περιοχή του κόλπου της Κάτω Ζάκρου είναι ανθρακικά ιζήματα του καλύμματος της Τρίπολης. Σε όλη την περιοχή υπάρχουν ενδείξεις πρόσφατων τεκτονικών ανυψώσεων, ιδιαίτερα κατά μήκος της ανατολικής ακτογραμμής, όπου μπορούν να παρατηρηθούν αρκετές επιφάνειες παλαιοακτών

Οι τεκτονικές αυτές ανυψώσεις είχαν ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη χαρακτηριστικών καρστικών δομών, όπως σπήλαια και φαράγγια. Το πιο εντυπωσιακό είναι το φαράγγι των Νεκρών δίπλα στο μινωικό ανάκτορο της περιοχής. Κατά μήκος των 6χλμ του φαραγγιού βρίσκονται πάρα πολλές σπηλιές, ενώ έχει βρεθεί στο εσωτερικό του και ένα μινωικό νεκροταφείο.

Στα νοτιοδυτικά του κόλπου και μέσα σε αλλουβιακές αποθέσεις έχουν βρεθεί αρκετά απολιθώματα του τέλους Πλειστοκαίνου που ανήκουν στους νάνο υποπόταμο *Hippopotamus creutzburgi* και ελέφαντα *Elephas creticus*, καθώς και στο

τρωκτικό *Kritimys carteus*. Ίδια απολιθώματα έχουν βρεθεί σε σπήλαια και άλλες αποθέσεις στο ακρωτήριο Φανγκρόμouro.

Τα Σπήλαια στο Νομό Λασιθίου

Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής Λασιθίου

Πηγή: Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης

© Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λασιθίου

Η Κρήτη είναι διάσπαρτη από σπήλαια και άλλες καρστικές μορφές (βάραθρα, καταβόθρες, δολίνες, φαράγγια). Αυτό οφείλεται κυρίως στο είδος των πετρωμάτων της που είναι κατά το πλείστον ασβεστόλιθοι. Αυτά τα πετρώματα δίνουν στο νερό την ευκαιρία και του παρέχουν πολύ ευνοϊκές συνθήκες για να δημιουργήσει πολλά σπήλαια και στη συνέχεια να τα διακοσμήσει με τις θαυμάσιες λιθοματικές μορφές, που είναι γνωστές ως σταλαγμίτες, σταλακτίτες, στήλες. Οι ασβεστόλιθοι έχουν ηλικία δεκάδων μέχρι και εκατοντάδων εκατομμυρίων ετών. Αυτό δε σημαίνει βεβαία ότι και τα σπήλαια που βρίσκονται σε αυτούς (τουλάχιστον όσα έγιναν με την ενέργεια του νερού που είναι ασυγκρίτως περισσότερα) έχουν την ίδια ηλικία. Αυτών η ηλικία είναι πολύ μικρότερη, γιατί σχηματίστηκαν πολύ αργότερα, σε σχετικές πρόσφατες γεωλογικές εποχές. Πάντως το νερό χρειάστηκε δεκάδες χιλιάδες και εκατοντάδες χιλιάδες χρόνια για να τα διανοίξει, να τα διαμορφώσει και να τα διακοσμήσει. Εναλλαγή καταστροφής και αναδημιουργίας είναι το κύριο χαρακτηριστικό της δράσεως αυτής του νερού. Πρώτα «κατέφαγε» το πέτρωμα (μηχανική και χημική διάβρωση) και έπειτα η υδάτινη σταγόνα, με αφάνταστη επιμονή και υπομονή, με καλλιτεχνία πολύ πιο πέρα από τις ανθρώπινες ικανότητες και με φιλοπαίγμονα διάθεση στην ποικιλία των μορφών δημιούργησε εκείνο που προκαλεί στον επισκέπτη άλλοτε τον θαυμασμό, άλλοτε την έκπληξη, κάποτε το δέος ή και όλα αυτά μαζί.

Για την Κρήτη και ως φυσική και ως πολιτιστική ενότητα, τα σπήλαια της έπαιξαν και παίζουν ένα πολύ σημαντικό ρόλο. Ο υποχθόνιος κόσμος των σπηλαίων δίνει ένα ιδιαίτερο τόνο στην όλη γοητεία της Μεγαλονήσου. Μπορούμε να πούμε, ότι η Κρήτη χωρίς τα σπήλαια της χάνει πολύ από τη φυσιογνωμία της.

Σε όλη την Κρήτη γνωρίζουμε μέχρι τώρα 3296 καρστικές μορφές από τις οποίες 2908 είναι σπήλαια (2838 φυσικά και 70 τεχνητά). Στο νομό Λασιθίου είναι γνωστές 643 τέτοιες μορφές, από τις οποίες πάλι 584 είναι σπήλαια.

Πολλά από αυτά παρουσιάζουν μεγάλο ή μικρό αρχαιολογικό ενδιαφέρον, άλλα είναι ιστορικά και άλλα έχουν πλούσιο λιθοματικό διάκοσμο. Μερικά τέλος, συνδυάζουν και τα τρία αυτά χαρακτηριστικά. Αρκετά από αυτά είναι κατάλληλα για αξιοποίηση στα πλαίσια του τοπικού μέχρι και του διεθνούς τουρισμού. Παρακάτω παραθέτουμε περιληπτική περιγραφή των πιο σημαντικών.

στο Ψυχρό. Είναι ο μόνος αξιοποιήσιμος αρχαιολογικός χώρος που επισκέπτονται χιλιάδες τουριστών κάθε χρόνο. Υπήρξε τόπος λατρείας κατά την μεσομινωικής και υστερομινωικής εποχής. Μυθολογική γενέτειρα του ΔΙΑ.

Σπήλαιο Ψυχρού ή Δικταίο Άντρον

Εσωτερικό του Σπηλαίου του Ψυχρού

Σπήλαιο Δικταίο Άντρον

Στην βόρεια πλαγιά της οροσειράς της Δίκτης, σε υψόμετρο 1025 μ., βρίσκεται το διάσημο σπήλαιο του Ψυχρού σε απόσταση 30 λεπτών πορείας νότια του Ψυχρού Λασιθίου. Λίγο πριν από το 1900 του δόθηκε το γνωστό διεθνώς όνομα Δικταίον Άντρον και σχετίστηκε με τη μυθολογική γένεση του κρηταγενούς Διός σε αυτό. Ορισμένοι ταυτίζουν το σπήλαιο, στο οποίο κατέφυγε η Ρέα για να γεννήσει, μακριά από τον παιδοκτόνο Κρόνο, το Δία, τον πατέρα των Θεών και των ανθρώπων. Τροφός του νεογέννητου Θεού έγινε η αίγα Αμάθεια, που κατ' άλλους ήταν Νύμφη, ενώ οι Κουρήτες με το θόρυβο των όπλων τους και το χορό

τους κάλυπταν τα κλάματα του βρέφους. Σύμφωνα με άλλους μύθους το Θεό έθρεψαν μέλισσες ή περιστέρια ή ένα θηλυκό γουρούνι. Στο Δικταίον Άντρον σύμφωνα με άλλη παράδοση μετέφερε ο Ζευς, μετά την απαγωγή της από την Φοινίκη, την Ευρώπη. Σ' αυτό επίσης, πιστεύετε ότι "κοιμόταν" για πολλά χρόνια και έβλεπε οράματα ο διάσημος μάντης των αρχαϊκών χρόνων Επιμενίδης.

Στο μισό περίπου της αποστάσεως, φθάνει αυτοκίνητο και έπειτα ακολουθεί το ανηφορικό λιθόστρωτο μονοπάτι με τα πόδια, που περνά μέσα από πυκνό δάσος από δρυς (*quercus perbescens*), κρητικούς σφένδαμους (*acer creticum*), πουρνάρια (*quercus coccifera*) και πολλών ειδών θάμνους, που δημιουργούν μια πράσινη κηλίδα μέσα στο άγριο βραχώδες τοπίο.

ΓΕΩΛΟΓΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Στην είσοδο του σπηλαιού, ο επισκέπτης αντικρίζει στα δεξιά του ένα προθάλαμο και εμπρός του μια μεγάλη αίθουσα. Ο προθάλαμος έχει συνολικό μήκος 42μ, πλάτος μέγιστο 19 και ύψος μέγιστο 6,5μ. (στην είσοδο γύρω στα 7,5μ). Στο βορειότερο τμήμα του αναπτύσσεται χαμηλός θάλαμος ύψους 1,3 - 4. Στο δάπεδο βράχοι, που έπεσαν από την οροφή και άλλοι, που βγήκαν στην επιφάνεια από ανασκαφές. Στο ΝΑ άκρο του θαλάμου βρίσκεται μεγάλο σταλαγματικό συγκρότημα που φράσσει εν μέρει την είσοδο της μεγάλης αίθουσας, στα τοιχώματα λιθωματικές επικαλύψεις και στον χαμηλό θάλαμο ολίγοι σταλαγμίτες. Κτίσματα παλιά και νεότερα σε μερικές περιοχές του προθαλάμου.

Η μεγάλη αίθουσα έχει κατεύθυνση από Β προς Ν. Η είσοδος της έχει πλάτος 18μ (καλύπτεται κατά τα 2/3 από συμπαγή βράχο και ογκώδεις σταλαγμίτες) και ύψος γύρω στα 14μ. Αμέσως αρχίζει κατωφέρεια έως και το τέρμα της αίθουσας, η οποία έχει μήκος 84 μ, πλάτος μέγιστο 38 και ύψος από 5 μέχρι 14μ. Στο

δάπεδο είναι πολλοί βράχοι που έπεσαν από την οροφή. Στο βάθος αριστερά διανοίγεται μικρός θάλαμος(10*5,5) σε εσοχή του οποίου γεννήθηκε ο Ζευς.

Προς τα δεξιά αναπτύσσεται άλλος μεγαλύτερος θάλαμος που έχει μήκος 25μ, πλάτος 12 και ύψος μέγιστο 10. Αυτός χωρίζεται σε δυο τμήματα από συγκρότημα μεγάλων στηλών. Στο πρώτο βρίσκεται η λίμνη διαστάσεων 16*8,5 της οποίας το νερό διατηρείται συνήθως καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Στο δεύτερο τμήμα βρίσκεται «ο μανδύας του Διός» δηλαδή μεγάλος και πολύ θεαματικός αναδιπλούμενος σταλακτίτης που δυστυχώς έχει υποστεί φθορές από αδαείς επισκέπτες. Όλο το βάθος της μεγάλης αίθουσας και μάλιστα η περιοχή που περιβάλλει τη λίμνη έχει πλουσιότατο και πολύ θεαματικό φυσικό διάκοσμο από μεγάλες στήλες, μικρούς και μεγάλους σταλαγμίτες, σταλακτίτες και παραπετάσματα. Είναι από τους πιο θεαματικούς θαλάμους που συναντούμε σε σπήλαια της Κρήτης.

Το σπήλαιο είναι διανοιγμένο μέσα σε Ιουρασικό ασβεστόλιθο (δυτικότερα ο ασβεστόλιθος είναι τριαδικός ενώ ανατολικότερα είναι κρητιδικός).

Ο σχηματισμός του σπηλαίου οφείλεται κυρίως στην μηχανική και χημική διάβρωση του πετρώματος από το νερό. Στην τελική διαμόρφωσή του συνέβαλλαν και αποσπάσεις βράχων από την οροφή, που είναι διάσπαρτη παντού σχεδόν στο δάπεδο. Τέτοιες αποσπάσεις σε μικρή κλίμακα φαίνεται ότι έγιναν κατά το τέλος των μινωικών χρόνων. Το σπήλαιο είναι μικρό μόνο μέρος συστήματος υπογείων εγκοίλων και οχετών, που πιθανώς συνεχίζονται προς Ν.

Στην περιοχή της λίμνης το δάπεδο είναι χαμηλότερα από το επίπεδο της εισόδου κατά 35μ περίπου. Όλο το σπήλαιο καταλαμβάνει έκταση γύρω στα 2200τμ. Μετά την αξιοποίηση του η τουριστική διαδρομή μέσα σε αυτό θα φτάσει τα 250μ. Το σπήλαιο του Ψυχρού είναι διεθνούς τουριστικού ενδιαφέροντος και επιβάλλεται η άμεση αξιοποίηση του. Εξερευνήθηκε και χαρτογραφήθηκε τον Φεβρουάριο του 1963 από ομάδα με επικεφαλής την Άννα Πετροχείλου. Στις 19 Ιουλίου του 1970 έγινε άλλη χαρτογράφηση από άλλη ομάδα με επικεφαλής τον Ελευφ. Πλατάκη.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

Το σπήλαιο έχει μεγάλη αρχαιολογική σημασία καθώς αποτελούσε χώρο πανάρχαιας λατρείας, από τους σημαντικότερους και επιβλητικότερους της Κρήτης. Άλλωστε η χρήση των σπηλαίων ως κέντρων λατρείας ήταν από τα βασικά χαρακτηριστικά των θρησκευτικών αντιλήψεων των αρχαίων Κρητών.

Τις τελευταίες δεκαετίες του περασμένου αιώνα, κάτοικοι της περιοχής, βρήκαν στο σπήλαιο πολλά αρχαιολογικά αντικείμενα. Το γεγονός αυτό παρακίνησε τον Ιωσήφ Χατζηδάκη να το επισκεφθεί μαζί με τον Ιταλό αρχαιολόγο Fed. Halbherr το 1886. Έκαναν πρόχειρη ανασκαφή και ερεύνησαν μήπως αυτό το σπήλαιο είναι εκείνο μέσα στο οποίο η Ρέα γέννησε τον Δία κατά τον Ησίοδο. Ο Evans το 1896 και ο G.Demargne το 1897 ανεκάλυψε μικρή έκταση στον προθάλαμο. Από 24 Μαΐου μέχρι 15 Ιουνίου του 1899 ο D.G. Hogarteh έκανε ανασκαφές στον προθάλαμο και στην μεγάλη αίθουσα και ανάμεσα από σταλαγμίτες

και στήλες. Συστηματικές ανασκαφές σε ευρεία έκταση δεν έγιναν μέχρι σήμερα. Το σύνολο σχεδόν των ευρημάτων που προέκυψαν από επίσημες ανασκαφές και λαθρανασκαφές δημοσίευσε ο Bortman το 1961.

Από τα ευρήματα αυτά (νεολιθικά, μινωικά, υπομινωικά, γεωμετρικά, αρχαϊκά, κλασικά, ελληνιστικά, ρωμαϊκά) προκύπτει μακροχρόνια και σχεδόν συνεχής χρήση του σπήλαιου του Ψυχρού. Ο προθάλαμος, ο χαμηλός θάλαμος στο βορειότερο τμήμα και η μεγάλη αίθουσα κυρίως στο βάθος ήταν τόποι λατρείας. Διάφορες λιθοματικές μορφές ομοιάζουν με ανθρώπους ή ζώα και φαίνεται ότι έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη λατρεία. Στον προθάλαμο βρέθηκαν νεολιθικά όστρακα και πρωτομινωικές ταφές. Εδώ, ένα μέτρο πάνω από το δάπεδο, υψώνεται βωμός ορθογώνιος. Μέχρι 2μ βάθους βρέθηκαν 4 στρώματα προσφορών και ειδών λατρείας, στάχτη και οστά ή κέρατα ζώων. Το βαθύτερο στρώμα επάνω από τη στάθμη ΠΜ ταφών ανήκει στην ΜΜ3 περίοδο. Εκεί βρέθηκαν κομμάτια λίθινων τραπεζών προσφορών, σε ένα από τα οποία υπάρχει επιγραφή με γράμματα της Γραμμικής γραφής Α, μικρά κύπελλα, φρουτιέρες, διπλούς μπρούτζινους πέλεκεις με τη λίθινη βάση τους, πόδες πέτρινων λυχνιών, όστρακα βάζων με ζωγραφιές, πήλινα καμαραϊκά αγγεία, χάλκινα ειδώλια παριστάνονται λάτρεις, ομοιώματα ζώων, λάμες ξιφών, μαχαιρίδια, ξιφίδια, όπλα αναθηματικά. Τα κυριότερα ευρήματα είναι ΜΜ1 έως ΜΜ3. Εδώ, η λατρεία αρχίζει από την ΠΜ περίοδο και φτάνει ως την ΜΜ3. Στον χαμηλό θάλαμο βρέθηκαν τέμενος διαστάσεων, 3*2μ, λιθόστρωτο και μεγάλο τείχος, που περιέβαλε τα δυο πρώτα. Επάνω από το λιθόστρωτο βρέθηκαν (από τα κάτω προς τα επάνω) στρώμα στάχτης, ΥΜ1 πίθοι και ανάγλυφα, όπλα μπρούτζινα, δεύτερο στρώμα στάχτης, μπρούτζινα μαχαιρίδια και καρφίδες αγαλματίδιο λάτρεως μεταλλικό όστρακα ΥΜ3 και υπομινωικά στρώματα πηλού και στάχτης, αναθήματα γεωμετρικά και αρχαϊκά μέχρι και του τέλους Ζ π.Χ. Στις προσχώσεις της μεγάλης αίθουσας και ανάμεσα από σταλαγμίτες βρέθηκαν πολυάριθμα αναθήματα υστερομινωικά 1 έως 3, μέσα δε σε κοιλώματα αιχμές λόχων, αιχμές δοράτων μαχαιρίδια, ξυράφια, βελόνες, ειδώλια, αναθηματικά ομοιώματα, 18 διπλοί πελέκεις μπρούτζινοι ή χάλκινοι. Στις προσχώσεις του δαπέδου βρήκαν επίσης όστρακα αγγείων πολυτίμους λίθους με παραστάσεις ταύρων και αιγών, χάντρες περιδέραιων, μικρές σφαίρες από κρύσταλλο, δακτυλίους και στεφάνια μπρούτζινα, χρυσά και αργυρά. Χαρακτηριστική είναι εδώ η απουσία αντικειμένων από σίδηρο (στον προθάλαμο αφθονούν) και ζωδίων. Στον θάλαμο του μανδύα απέθεταν ανθρώπινα ομοιώματα, διπλούς πελέκεις, πολύτιμα κοσμήματα, λόγχες, δόρατα, βελόνες κλπ.

Η λατρεία αρχίζει μάλλον από την Πρωτομινωική περίοδο (2800-2300 π.Χ.) - αν και υπάρχουν στον προθάλαμο ίχνη παλαιότερης ανθρώπινης παρουσίας σ' αυτό το σημείο- τα κυριότερα όμως ευρήματα είναι της Μεσομινωικής περιόδου (1800 π.Χ.) και μεταγενέστερα, διότι η διάρκεια χρήσης του είναι μακράιωνη. Συνεχίζεται αδιάκοπα ως την Γεωμετρική (8ος αι. π.Χ.) και Ανατολίζουσα -Αρχαϊκή εποχή (6ος - 7ος αιώνας π.Χ.). Από τα ευρήματα φαίνεται ότι το σπήλαιο είχε επισκέπτες και κατά τη Ρωμαϊκή ακόμη περίοδο.

Μέχρι και τον Α μ.Χ αιώνα δεν διεκόπη μεν όπως φαίνεται από τα ευρεθέντα κλασσικά ελληνιστικά και ρωμαϊκά όστρακα αλλά ο ρυθμός και η ένταση της μειωθήκαν πολύ και μόνο αμυδρά δείγματα αυτής έχουμε. Η πιο λαμπρή περίοδος λατρείας τοποθετείται από ΜΝ3 μέχρι ΥΜ1 και στους Η και Ζ π.Χ. Η

αφθονία των όπλων, ξιφών που βρέθηκαν στο σπήλαιο θα μπορούσε να οδηγήσει στη σκέψη ότι σε αυτό λατρευόταν πολεμική θεότητα. Η απουσία όμως μεγάλων ασπίδων λεβήτων, τρίποδων, κυμβάλων (που είναι χαρακτηριστικά της λατρείας του Διός στο Ιδαίον Άντρον του Ψηλορείτη) και η έλλειψη ευρημάτων σχετιζομένων με τον κρητογενή Δια δε συμφωνούν με την υπόθεση ότι ο μύθος της γεννήσεως του θεού τούτου (κατά την Ησίοδο θεογονία) αναφέρεται στο σπήλαιο του Ψυχρού. Το θέμα έχει ερευνηθεί πολύ τα τελευταία χρόνια και ελάχιστοι είναι εκείνοι που εξακολουθούν να τοποθετούν τη γέννηση του Διός στο σπήλαιο αυτό.

Το μεγαλύτερο μέρος των ευρημάτων του σπηλαίου του Ψυχρού (γυναικεία αναθήματα, λαβίδες μαλλιών, βελόνες, άκρα από ρόκες, σαΐτες, καρφίτσες μαλλιών, περιδέραια κλπ) αρμόζουν μάλλον σε λατρεία θεάς και όχι θεού. Μερικά από τα αγαλματίδια γυναικών με γυμνό και εξογκωμένο στήθος (γεωμετρικά) είναι του τύπου της Πανδήμου Αφροδίτης. Άλλα ευρήματα και αφιερώματα είναι σχετικά με αγροτικές ενασχολήσεις των Δωρητών. Είναι λοιπόν πιθανόν ότι μια θεά μινωικού τύπου λατρευόταν στο σπήλαιο. Εξ άλλου ανάγλυφες παραστάσεις επάνω σε μικρή μπρούτζινη πλάκα της ΥΜ1 υπενθυμίζουν λατρεία σε μεταγενέστερη θεά την Ουράνια Αφροδίτη και άλλα ευρήματα οδηγούν στην ίδια σκέψη. Στην Κρητική μυθολογία τρεις ηρωίδες συνδεόταν στενά με την παράδοση για τον Μίνωα: η Πασιφάη, η Αριάδνη και η Φαίδρα. Είναι ονόματα που προσδιορίζουν μια και την αυτή θεά. Αυτές προσιδιάζουν προς την Αφροδίτη της κλασικής αρχαιότητας, η δε Αριάδνη βρίσκεται πλησιέστερα προς τη θεότητα του Ψυχρού και μαζί με αυτή ο εραστής τη Διόνυσος.

Τα ευρήματα, που ανακαλύφθηκαν τυχαία στο σπήλαιο ή προέρχονται από τις ανασκαφές, βρίσκονται σε διάφορα μουσεία, τα περισσότερα όμως έχουν κατατεθεί στο Μουσείο Ηρακλείου και το Ashmolean Museum της Οξφόρδης.

Ύψωμα του Καστέλλου: στο Τζερμιάδο όπου βρέθηκαν νεολιθικοί τάφοι και κατοικίες πρωτομινωικής και μεσομινωικής περιόδου.

Σπήλαιο της Τραπέζας: στο Τζερμιάδο. Υπήρξε χώρος κατοικίας στην πρωτομινωική περίοδο και αργότερα χρησιμοποιήθηκε σαν τόπος ταφής. Αρχαιολογική ανασκαφή (1936) ανακάλυψε ευρήματα μεγάλης αρχαιολογικής αξίας που φτάνουν μέχρι τη Βυζαντινή περίοδο.

Μινωικός Οικισμός Πλάτης: κατοικήθηκε την υστερομινωική εποχή μέχρι τους κλασσικούς χρόνους (ανασκαφές 1914).

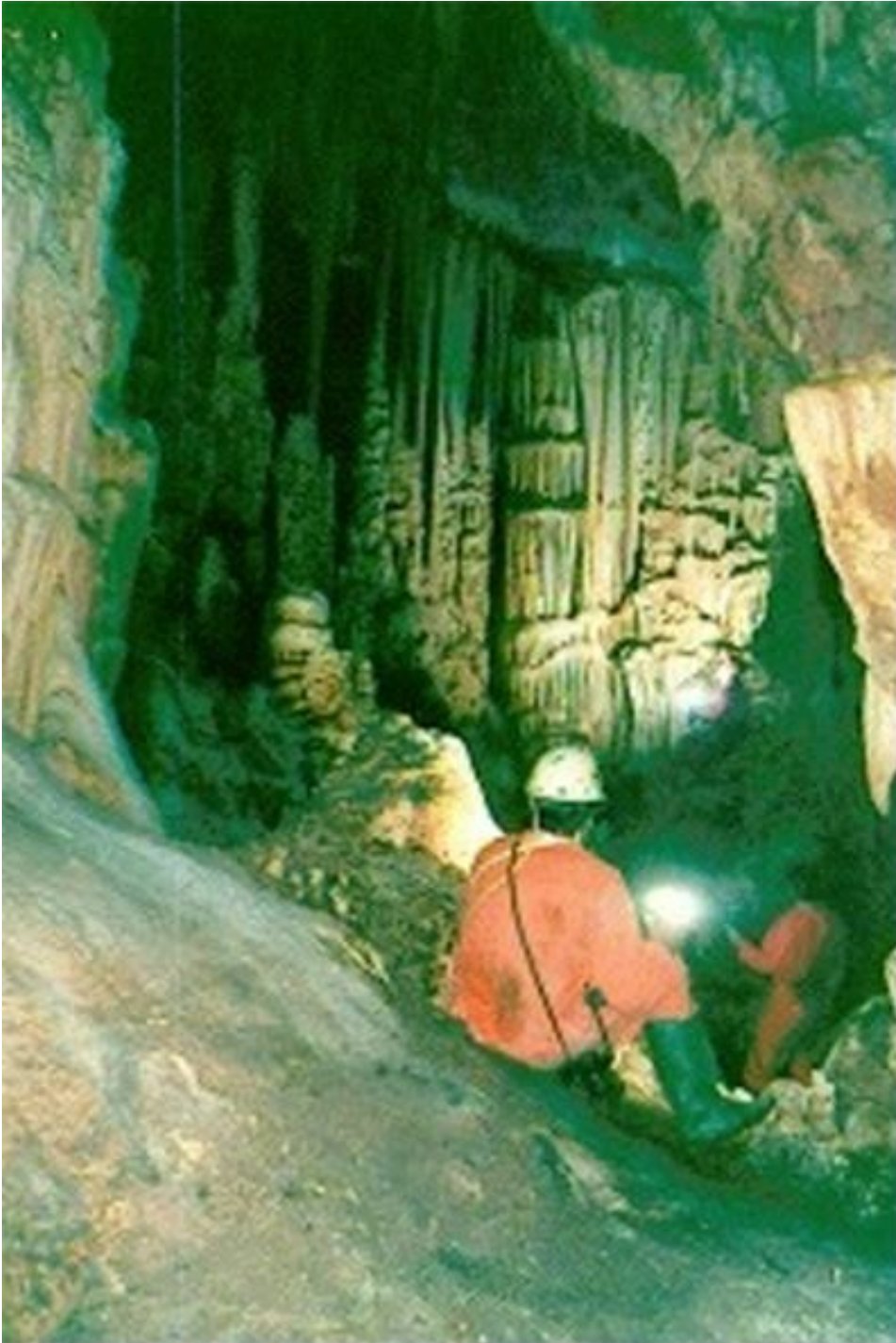
Υπομινωικός Οικισμός Στο Καρφί: Βόρεια του Τζερμιάδο, υπήρξε καταφύγιο κυνηγημένων από τους Δωριείς, Μινωιτών.

ΠΑΠΟΥΡΑ : Μεγάλη οικιστική εγκατάσταση της Γεωμετρικής και αρχαϊκής περιόδου.

ΣΠΗΛΑΙΟ: Κοντά στον Αγ. Χαράλαμπο. Ανακαλύφθηκε πριν 30 χρόνια και η εξερεύνηση του δεν έχει ολοκληρωθεί.

ΣΠΗΛΑΙΟ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΣ: Νότια του χωριού Αβρακόντε.

Σπήλαιο Μιλάτου

Στην περιοχή είναι γνωστό ως Σπήλιος του Ραπά και ευρύτερα ως Σπήλιος της Μιλάτος. Βρίσκεται ανατολικά της Μιλάτου. Δρόμος από το χωριό για μικρά αυτοκίνητα οδηγεί στην περιοχή του σπηλαίου. Από εκεί με πορεία 15λ. σε μονοπάτι φθάνουμε στην είσοδο. Υψόμετρο 155μ. Το σπήλαιο έχει 8 μικρές και μεγάλες εισόδους σε μήκος 40μ και σε τρία διάφορα οριζόντια επίπεδα.

Το σπήλαιο της Μιλάτου είναι ευρύτατα γνωστό από το δράμα που ξετυλίχθηκε εκεί τον Φεβρουάριο του 1823. Ο περιβόητος Χασάν Πασάς, αφού κατέστρεψε και ερήμωσε το Λασιθί στις αρχές του 1823, επέδρασε

στο Μεραμπέλλο. Οι κάτοικοι που γνώριζαν τι τους περίμενε, κατέφυγαν στις σπηλιές. Οι Βραχασώτες στο σπήλαιο του Περιστερά και οι κάτοικοι του Επάνω Μεραμπέλλου στο σπήλαιο της Μιλιάτου. Ο Χασάν Πασάς έστειλε τον Αλβανό υποστράτηγο Χουσεΐν Βέι με 5000 στρατιώτες να προσβάλει το σπήλαιο. Οι οπλαρχηγοί της περιοχής προσπαθούσαν να αναχαιτίσουν τον Χουσεΐν, του έκαναν σημαντικές ζημιές, αλλά τελικά το σπήλαιο περικυκλώθηκε. Οι 150 υπερασπιστές του πολεμούσαν γενναία και σκότωσαν πολλούς επιδρομείς. Από τις 3 έως τις 15 Φεβρουαρίου 1823 κράτησε το φοβερό δράμα. Τους πολιορκούμενους άρχισε να βασανίζει η δίψα και η πείνα. Η πίεση των επιδρομέων όλο και μεγάλωνε. Έφεραν και κανόνια και κτυπούσαν τις εισόδους του σπηλαίου από τα απέναντι υψώματα. Οι πολιορκούμενοι υπέμεναν καρτερικά. Πρόσμεναν βοήθεια απ' έξω. Πραγματικά 2.500 χιλιάδες στρατιώτες σπεύσανε να βοηθήσουν. Τα στρατεύματα όμως και τα κανόνια του Χασάν Πασά ήταν πολυάριθμα. Οι Τούρκοι καλούσαν τους πολιορκουμένους να παραδοθούν, ορκιζόμενοι πως δεν θα τους πειράξουν, οι Χριστιανοί όμως δεν πίστευαν στους όρκους τους. Τελικά όμως η ανάγκη τους έκανε να τολμήσουν την έξοδο. Βγήκαν πρώτοι οι πολεμιστές. Οι 30 πρώτοι που βγήκαν σφάχτηκαν άνανδρα από τους Τούρκους. Ακολούθησε σφαγή και κυνηγητό των γυναικόπαιδων. Με σκοινιά και αλυσίδες έδεναν όσους έπιαναν και τους οδηγούσαν στην Νεάπολη. Τους γέρους μετέφεραν στη θέση Γραμπέλες. Εκεί το Τουρκικό ιππικό τους σκότωσε ποδοπατώντας τους. Έκοψαν τα κεφάλια τους και έστησαν με αυτά πυραμίδα -τρόπαιο. Τις γυναίκες και τα παιδιά πούλησαν σαν σκλάβους. Τα βρέφη κατέσφαξαν. Δέκα οκτώ παπάδες σκότωσαν ή έκαψαν ζωντανούς. Έτσι έκλεισε το φοβερό δράμα του σπηλαίου της Μιλιάτου.

Θεριόσπηλιος

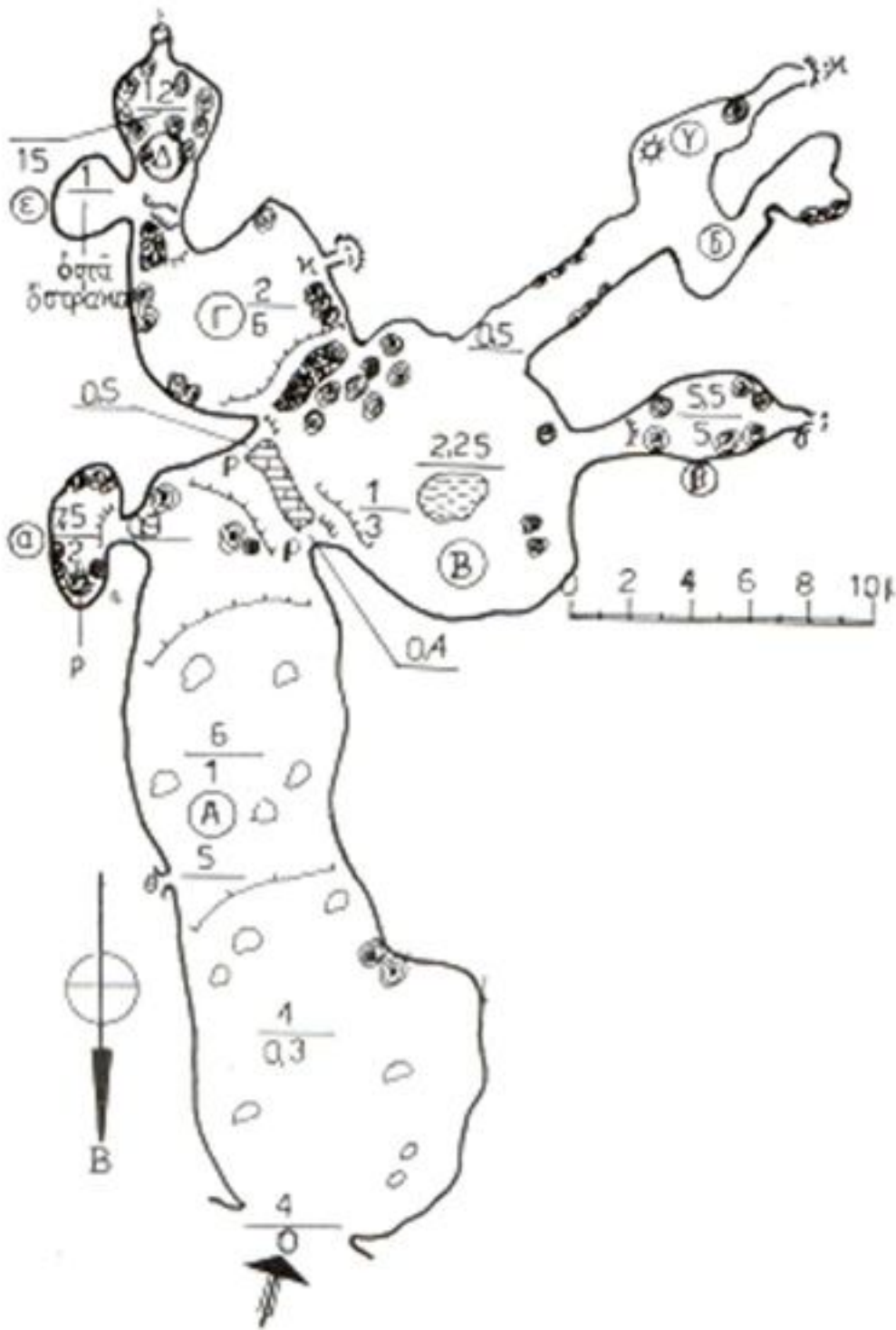
Βρίσκεται στη θέση Χυλόφτες – Θεριό, 40 λεπτά ΒΔ του χωριού Καβούση Ιεράπετρας. Υψ.50 κατωφέρεια και απότομη ακτή είναι κάτω από το σπήλαιο. Προς τα ΒΑ είναι η απότομη ακτή σπαθί του χώματα όπου φαίνονται γραφικές στρώσεις από φυλλίτες και πλακώδεις κρυσταλλικούς ασβεστόλιθους και δολομίτες. Το πέτρωμα της περιοχής του σπηλαίου είναι δολομίτες του τριαδικού. Πάνω από το σπήλαιο βρίσκεται μικρή εμφάνιση αργίλου που οι ντόπιοι την ονομάζουν λεπίδα ή αγκλίφα.

Μετά την είσοδο του σπηλαίου διανοίγεται χαμηλός προθάλαμος με διαστάσεις 7*8. Ακολουθεί μεγάλη και θεαματική αίθουσα μήκους 37μ πλάτους 25μ και ύψους 1,6 – 7μ με δάπεδο ελαφρά και έπειτα απότομα κατηφορικό. Είναι πλούσια διακοσμημένη και προκαλεί στον επισκέπτη εξαιρετική εντύπωση. Μικρές και μεγάλες στήλες είναι διάσπαρτες παντού. Συγκροτήματα από σταλαγμίτες αποτελούν εξίσια σύνολα. Λευκός υψηλός σταλαγμίτης είναι μεγαλοπρεπής. Δυο σταλαγμίτες έχουν σπάσει προ πολλού και βρίσκονται στο δάπεδο ο ένας οριζόντια και ο άλλος με κλίση. Το φαινόμενο όπως παρουσιάζεται, είναι

σπανιότατο και προκαλεί πάντα το ενδιαφέρον των σπηλαιολόγων. Στο βάθος αριστερά της μεγάλης αίθουσας βρίσκεται κατωβάθρα φραγμένη από τη οποία έφευγαν τα νερά όταν το σπήλαιο ήταν κοίτη υπογείου ποταμού. Κοντά στο σπήλαιο είναι το χρυσοκάμινο σε μικρό έπαρμα του εδάφους από φυλλίτες, χαλαζίτες και δολομίτες, διαστάσεων 40*13μ. Κατά το P.FAURE είναι τα λείψανα μεταλλευτικού καμινιού εποχής μεταγενέστερης του μεσαίωνα και σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις χρησιμοποιήθηκε από ασίγγανους χαλκωματάδες.

Το σπήλαιο χαρτογραφήθηκε και μελετήθηκε στις 27 Ιουλίου 1971 από τον Ελ.Πλατακη. Παρουσιάζει πολύ ενδιαφέρον και μπορεί να αξιοποιηθεί για τουρισμό κάπως ευρύτερο του τοπικού. Έχει συνολικό μήκος 44μ, μέγιστο πλάτος 25μ και ύψος 0,5 - 7μ. Πολλές νυχτερίδες ξαφνιάζουν τον επισκέπτη.

Ατζιγανόσπηλιος

Το σπήλαιο διανοίγεται στη βάση πελώριου μεμονωμένου αβεστολιθικού βράχου, 10 λεπτά ΝΑ του Αδριανός Μεραμπέλλου στην τοποθεσία Νοτικό Χλαμπούτι της ευρύτερης περιοχής Κουκίστρες. Το πέτρωμα είναι τριαδικός αβεστόλιθος ανάμεσα σε σχιστόλιθους, φυλλίτες και κρυσταλλικούς αβεστόλιθους. Κοντά είναι βαθιά χαράδρα από αβεστόλιθο, κοίτη χειμάρου.

Αποτελείται από τέσσερις αίθουσες (Α,Β,Γ,Δ) και πέντε θαλάμους (α,β,γ,δ,ε). Μετά την είσοδο διανοίγεται η αίθουσα Α, μεγαλύτερη από τις άλλες. Στο ανατολικό της τοίχωμα έχει μικρή έξοδο (θ), στο δε βάθος αριστερά μικρό θάλαμο (α) με καλό λιθοματικό διάκοσμο, οπή στο δάπεδο από την οποία βγαίνει ασθενές ρεύμα αέρα και πάνω από αυτή κλειστή ανηφόρα ύψους 10μ με δυο στενές και χαμηλές διόδους (στις οποίες παρατηρείται ισχυρό ανοδικό ρεύμα αέρα, που μπαίνει στο σπήλαιο από στενές ρωγμές στη βάση του βράχου) κατεβαίνουμε στην αίθουσα Β με αρκετούς σταλαγμίτες και ξηρή λεκάνη νερού στο μέσο περιπίου. Στο δυτικό τοίχωμά της διανοίγεται ο θάλαμος (β) με χαρακτηριστικές στήλες και στενή σχισμή (σ) στο βάθος του. Στο ΝΔ τοίχωμα βρίσκεται διάδρομος που οδηγεί στους θαλάμους (γ, δ). Στον γ υπάρχει κλειστός ανηφόρας ύψους γύρω στα 8μ και στο βάθος του απότομη κάθοδος (κ) γύρω στα 8-10μ που πιθανός οδηγεί σε άλλο θάλαμο. Η αίθουσα Γ βρίσκεται χαμηλότερα από τη Β. και έχει ενδιαφέροντα φυσικό διάκοσμο. Στη θέση κ υπάρχει απότομη κατάβαση 10μ περίπου. Στον μικρό θάλαμο βρίσκονται πολλά όστρακα αγγείων και ανθρώπινα οστά. Στην τελευταία αίθουσα Δ εισχωρούμε πολύ δύσκολα γιατί το δάπεδο είναι ανώμαλο και πολύ κατηφορικό. Έχει πλουσιότατο λιθοματικό διάκοσμο. Είναι το ωραιότερο τμήμα του σπηλαίου. Στο βάθος ανοίγεται στενό βάραθρο βάθους 3μ με πιθανή συνεχεία πλαγίως.

Το συνολικό μήκος του σπηλαίου είναι 48μ η διαδρομή όμως πλησιάζει τα 100μ. Χαρτογραφήθηκε (όχι λεπτομερώς) και μελετήθηκε από τον Ελ. Πλατάκη στις 24 Αυγούστου 1962. Πολλές νυχτερίδες υπάρχουν στο σπήλαιο. Σε ορισμένες περιοχές σταγονορροή. Το σπήλαιο είναι κατάλληλο για τοπικό τουρισμό αν δεν γινόντουσαν τα τελευταία 10 χρόνια σημαντικές φθορές και αποσπάσεις μεγάλων ποσοτήτων στηλών, σταλαγμιτών κλπ θα ήταν δυνατόν να αξιοποιηθεί για τουρισμό ευρύτερο του τοπικού. Απέναντι από το σπήλαιο βρίσκεται άλλο μικρότερο και λέγεται Σπήλιος των Μαριδών, μήκους 31μ, πλάτους 3-7μ, ύψους 7-9μ. Μια θεαματική συστοιχία στηλών βρίσκεται στο βάθος δεξιά και αριστερά σταλαγμίτης, που μοιάζει με άνθρωπο.

Στην περιοχή του σπηλαίου βρίσκεται το ύψωμα Φορτέτσα στο οποίο διακρίνονται υπολείμματα τοίχων, ερειπωμένες οικίες και άφθονα υπομινωικά και γεωμετρικά όστρακα (τέτοια όστρακα βρίσκονται και στον Ατζιγγανόσπηλιο). Φαίνεται ότι ήταν νεκρόπολης με θολωτούς τάφους.

Τα Σπήλαια στο Δήμο Σητείας

Δήμος Σητείας - ΔΕΠΟΤΑΣ

Πηγή: Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης

© Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λασιθίου

Η γη της Σητείας με τα πετρώματα και τις ιδιαίτερες φυσικές ιδιότητες της επιτρέπει τη δημιουργία σπηλαίων και άλλες μορφές καρστικών σχηματισμών. Περισσότεροι από 300 σπηλαιώδεις σχηματισμοί υπάρχουν στο έδαφος της επαρχίας.

Μερικά από τα σπήλαια μας αποκάλυψαν ίχνη ανθρώπινης χρήσης τους πράγμα που επιβεβαιώνει τις απόψεις που είχαν από παλαιότερα διατυπωθεί ότι η επαρχία κατοικήθηκε πολύ πριν από τον ερχομό των Μινωιτών.

Είναι γνωστό ότι πάντοτε τα σπήλαια έπαιζαν σπουδαίο ρόλο στην διαμόρφωση των θρησκευτικών και κατά συνέπεια πολιτιστικών αντιλήψεων από την προϊστορική εποχή έως και τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους.

Το Σπήλαιο των Πευκών

Εσωτερικό του Σπηλαίου Πεύκων

Στα βόρεια του Μακρύ Γιαλού και στην εδαφική περιφέρεια του χωριού Πεύκοι υπάρχουν δύο σημαντικοί σπηλαιώδεις σχηματισμοί με ωραίο διάκοσμο.

Είναι το σπήλαιο Απαλούστρες που είναι σχετικά εύκολο να το επισκεφτείτε, και το σπήλαιο Λατοίδα Βρείκου. Στο δεύτερο σπήλαιο τελευταία ανακαλύφθηκαν ίχνη νεολιθικής κατοίκησης.

Και άλλοι όμως γνωστοί καρστικοί σχηματισμοί υπάρχουν στην επαρχία της Σητείας. Μπορούν ανάμεσα στους σπουδαιότερους να αναφερθούν: α) τα σπήλαια στο Μικρό και Μεγάλο Κατωφύγι σε ύψος 425 μέτρων και 450 μέτρων αντίστοιχα και β) το σπήλαιο Έξω Λατσίδι ένα από τα μεγαλύτερα σε μήκος σπήλαια της Κρήτης κοντά στη Σίτανο και σε υψόμετρο 610 μέτρων.

Το Σπήλαιο των Πελεκητών ή Συκιάς Σπήλιος

Εσωτερικό του Σπηλαίου των Πελεκητών 4 – Φωτ. Δήμος Σητείας ΔΕΠΟΤΑΣ

Βρίσκεται Β, ΒΑ του οικισμού της κάτω Ζάκρου. Στο σπήλαιο φθάνουμε ή με πορεία μιας ώρας από την κάτω Ζάκρο ή από την παραλία του ίδιου οικισμού με μηχανοκίνητο πλοiάριο(20-25λ) και μετά με ανοδική κοπιώδη πορεία (15λ). Το υψόμετρο στην είσοδο είναι 105 μ. Το πέτρωμα είναι ασβεστόλιθος του ανώτερου Κρητιδικού και δολομίτες του τριαδικού. Δυτικότερα του σπηλαίου βρίσκεται το ύψωμα Τραόσταλος (υψόμετρο 515μ). Η ονομασία Πελεκητά με την οποία είναι γνωστή και όλη η περιοχή, οφείλεται στο λατομείο, που είναι κάτω από το σπήλαιο, κοντά στη θάλασσα, απ' όπου έβγαζαν πέτρες πελεκητές από τον εκεί μειοκαινικό, μαργαϊκό ασβεστόλιθο. Η άλλη ονομασία Συκιάς Σπήλιος δόθηκε στο

σπήλαιο από την ύπαρξη μεγάλης συκιάς, που είναι στο δεξιό τμήμα της εισόδου κάτω από το σπήλαιο από όπου η θάλασσα φαίνεται σαν από αεροπλάνο.

Το σπήλαιο Πελεκητά είναι από τα μεγαλύτερα της Κρήτης. Το συνολικό μήκος του είναι 310μ. Έχει μεγάλες αίθουσες πλάτους μέχρι και 45 μέτρα αρκετά υψηλές. Μπορούν να αξιοποιηθούν διάδρομοι μήκους γύρω στα 700μ. Καταλαμβάνει έκταση γύρω στα 500τμ και αν ληφθούν υπόψη οι κλίσεις του δαπέδου, η έκταση γίνεται πολύ μεγαλύτερη. Για πρώτη φορά χαρτογραφήθηκε (σε γενικές γραμμές) και μελετήθηκε από τον Ελ. Πλατάκη την 11 Αυγούστου 1963. Πλήρης χαρτογράφηση έγινε (τέλος Νοέμβρη 1969) από μέλη της Ελ. Σπηλ. Εταιρείας με επικεφαλή τον Ι. Ιωάννου.

Η είσοδος του σπηλαιίου είναι μεγάλη (πλάτος 11,5μ, ύψος 6μ). Μετά από αυτήν διανοίγεται η πρώτη αίθουσα (μήκους 22μ, πλάτους 20μ, ύψους 7μ) με δάπεδο κατηφορικό και με πολλούς βράχους και χαμηλούς τεχνητούς τοίχους. Προς τα αριστερά υπάρχει επέκταση που καταλήγει σε στενό πέρασμα (0,2μ) με συνέχεια γύρω στα 6μ. όπου εδώ συναντούμε τεχνητούς τοίχους. Μετά την πρώτη αίθουσα δίοδος (πλάτους 14,5μ και ύψους 2,30μ – 7μ) οδηγεί στη δεύτερη αίθουσα, μεγάλη και πολύ θεαματική (μήκος 65μ, πλάτος 45μ, ύψος. 15μ) με κατηφορικό επίσης δάπεδο και μεγάλους βράχους που έπεσαν από την οροφή. Επάνω στους βράχους μικροί σταλαγμίτες. Στην αρχή και προς τα δεξιά της αίθουσας υπάρχουν μεγαλοπρεπείς στήλες και θεαματικοί σταλαγμίτες, ένας από τους οποίους έγειρε και ακουμπά με την κορυφή του στο βράχο. Πιο πέρα από το μέσο της αίθουσας βρίσκεται ωραία εξέδρα με σταλαγμίτες, από την οποία η θέα προς όλες τις κατευθύνσεις εντυπωσιάζει πολύ. Επάνω η οροφή ομοιάζει με ωραιότατο θόλο. Δεξιά από την εξέδρα κοντά στο τοίχωμα της αίθουσας βρίσκεται καταβόθρα βάθους 15μ. Αριστερά από την εξέδρα η κατάβαση είναι πολύ απότομη. Εκεί, επάνω σε συμπαγή βράχο ο λιθοματικός διάκοσμος είναι ωραιότατος σε μορφή καταρρακτών. Το δάπεδο εξακολουθεί να έχει απότομη κλίση. Στο βάθος της αίθουσας υπάρχει πέρασμα πλάτους 6μ.

Από εκεί αρχίζει θεαματικός διάδρομος μήκους 10μ και πλάτους 4μ που οδηγεί σε θάλαμο μήκους 20μ, πλάτους 17μ και ύψους 8μ με σταλαγμίτες. Εδώ βρισκόμαστε σε βάθος 43μ από την είσοδο του σπηλαιίου. Στο τέλος του θαλάμου συναντούμε πέρασμα πλάτους 7,5 και ύψους 5μ.

Κατεβαίνοντας από το πέρασμα μπαίνουμε στην 3η αίθουσα, με δάπεδο κατηφορικό μέχρι τα 35μ και μετά ανηφορικό επί 65μ. Ο επισκέπτης, μόλις μπει στην αίθουσα αυτή, εντυπωσιάζεται έντονα από το μέγεθός της, από τη μεγαλοπρέπεια του φυσικού διακόσμου και από την απόλυτη ηρεμία, που προκαλεί βαθιά συγκίνηση. Έχει μήκος 100μ, πλάτος 40μ και ύψος πάνω από 15μ. Τεράστιες στήλες και ογκώδεις σταλαγμίτες υψώνονται από το δάπεδο σε ύψος πάνω από 10μ. Στη βάση η διάμετρός τους φθάνει τα 3μ. Παρουσιάζουν ένα εξάισιο σύνολο σε ομορφιά και μεγαλοπρέπεια. Και στην αίθουσα αυτή υπάρχει μεγάλος εξώστης από τον οποίο ο επισκέπτης έχει γύρω του ένα λαμπρό θέαμα. Το ανηφορικό τμήμα του δαπέδου παρουσιάζει πολλές δυσκολίες στο βάδισμα, είναι όλο σχεδόν σκεπασμένο από μεγάλους βράχους, είναι πολύ ολισθηρό και σε πολλά μέρη χρειάζεται να κάνουμε αναρρίχηση. Η αίθουσα καταλήγει σε πέρασμα πλάτους 9,5μ και ύψους γύρω στα 5μ με πολλούς βράχους στο δάπεδο.

Το δάπεδο αμέσως κατηφορίζει προς την τέταρτη αίθουσα που έχει μήκος 60μ, πλάτος 10-22μ και ύψος 5μ. Το τελευταίο τμήμα της αίθουσας αυτής έχει πλούσιο φυσικό διάκοσμο από λευκές στήλες και ωραίους σταλαγμίτες. Στο άκρο της αίθουσας υπάρχει συγκρότημα από μικρές στήλες και ανάμεσα στενό πέρασμα πλάτους 1,2μ.

Περνάμε από αυτό στον τελευταίο θάλαμο του σπηλαίου (μήκος 33μ, πλάτος 6μ, ύψος 0,5-2μ). Προς τα δεξιά του ανοίγεται μικρός διάδρομος, που έπειτα από 8 μέτρα διακλαδίζεται σε δυο άλλους πολύ στενούς. Κοντά στο τέρμα του θαλάμου υπάρχει μικρή λίμνη (5,5*1,2μ) με νερό που φθάνει σε βάθος 1μ. Μετά από τη λίμνη το δάπεδο είναι ανηφορικό και καταλήγει σε πολύ στενό πέρασμα (πλάτους 0,30μ). Ίσως υπάρχει συνέχεια αλλά το πέρασμα είναι αδύνατο. Εδώ βρισκόμαστε σε βάθος (κατακόρυφα) από την είσοδο του σπηλαίου 51μ. όπου και είναι το βαθύτερο τμήμα του δαπέδου. Οι επισκέπτες δεν πρέπει να προχωρούν μετά τη λίμνη ούτε να μπαίνουν στο διάδρομο με τις διακλαδώσεις. Είναι πολύ επικίνδυνο για την ασφάλειά τους και το δάπεδο (ακόμα και κοντά στη λίμνη) υποχωρεί στο πέρασμα και από την οροφή πέφτουν λάσπες και αλλά υλικά που μπορεί εύκολα να φράξουν την έξοδο. Το σπήλαιο είναι κοίτη παλαιού υπογείου ποταμού, ξηρού τώρα εκτός από την περιοχή της λίμνης. Από όλα τα τμήματα της οροφής έχουν καταπέσει βράχοι μικροί και πολύ μεγάλοι.

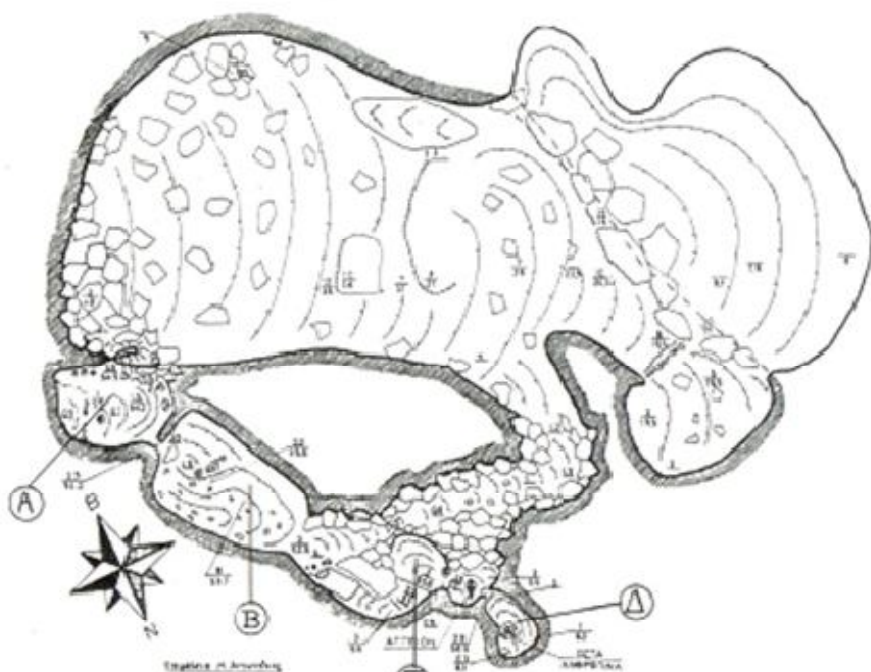
Ο P. FAURE, αναφέρει ότι στο σπήλαιο βρεθήκαν λίγα όστρακα ΥΜ, ρωμαϊκά και μεταγενέστερα. Παρατήρησε επίσης ότι σε πολλά τμήματα του δαπέδου της 2ης αίθουσας υπολείμματα παλαιάς στάχτης και κελύφη αρτηγονών ελασματοβραχών και γαστεροπόδων, που ίσως μεταφέρθηκαν εκεί σε παλαιά εποχή για βρώση.

Το σπήλαιο Πελεκητά έχει κριθεί σαν σπήλαιο διεθνώς τουριστικού ενδιαφέροντος και πρέπει να αξιοποιηθεί όσο γίνεται πιο γρήγορα. Η όλη περιοχή με το θαυμάσιο σπήλαιο, το μινωικό ανάκτορο Ζάκρου, το ιερό κορυφής του Τραόσταλου, το Φαράγγι των Νεκρών και την εξαιρετική παραλία αποτελούν ένα σύνολο τεράστιας τουριστικής σημασίας.

Το σπήλαιο του Περιστερά

Άποψη από το εσωτερικό του Σπηλαίου του Περιστερά Φωτογραφία 1 - Δήμος Σητείας – ΔΕΠΟΤΑΣ

Χάρτης Σπηλαίου 'Περιστεράς'

Βρίσκεται 2,3χλμ ανατολικά του χωριού Καρύδι Σητείας και γύρω στα 300μ βόρεια του αμαξωτού δρόμου στη θέση κάτω πλατύβολο ή Περιστεράς. Το υψόμετρο στην είσοδο ανέρχεται στα 540μ στο χείλος της δολίνης 565μ. Το χ. Καρύδι είναι χτισμένο σε σύστημα φυλλιτών του περμιοτριάδικού, που εισχωρεί από Δ

προς Α μέσα σε Ιουρασικό ασβεστόλιθο στο οποίο διανοίγεται το σπήλαιο. Έχει μορφή αρκετά μεγάλου σπηλαιβαράθρου. Μετά τη διάνοιξη του σπηλαίου από τη διαθρωτική ενεργεία του νερού κατέπεσε τμήμα της οροφής και σχηματίστηκε η μπροστά από τη είσοδο δολίνη διαστάσεων 48*26 και βάθους 17-25μ. Πολλοί βράχοι κατέπεσαν στο δάπεδο από πολλά μέρη της οροφής. Η συνολική διαδρομή μέσα στο σπήλαιο είναι περίπου 170μ. Στο βάθος του σπηλαίου βρίσκονται καταβόθρες από τις οποίες περνούσε το νερό που κυκλοφορούσε άλλοτε στις υπόγειες κοίτες. Στο χαμηλότερο τμήμα η υψομετρική διαφορά από την είσοδο είναι 63μ. Το σπήλαιο χαρτογράφησε και μελέτησε στις 10 Αυγούστου του 1963 ο Ελ.Πλατακης. Λεπτομερέστερη χαρτογράφηση έγινε το Νοέμβριο του 1969 από την Άννα Πετροχείλου.

Η είσοδος έχει πλάτος 23,5μ και ύψος (στο μέσο) 12μ. Πολλοί βράχοι στο δάπεδο εμποδίζουν τη διάβαση σε πολλά σημεία. Μπαίνουμε σε πολύ μεγάλη αίθουσα μήκους 80μ, μέγιστου πλάτους 35μ και ύψους 2-12μ. Στο δάπεδο παρατηρούνται πολλοί βράχοι και ιδιαίτερα στο βάθος. Στο μέσον περίπου βρίσκεται μεγάλος βράχος και γύρω του απότομοι κάθοδοι. Στη θέση (σ) υπάρχει σχισμή και στη (β) βάραθρο 0,80*0.70μ και βάθους γύρω στα 12μ με πιθανή συνέχεια προς Δ. Σχεδόν ολόκληρη η αίθουσα φωτίζεται από το φως της ημέρας. Πιθανώς η αίθουσα έχει συνέχεια προς Δ, αλλά η εκεί βράχοι δεν επιτρέπουν περαιτέρω εξερεύνηση. Στενή δίοδος στο βάθος αριστερά οδηγεί (έπειτα από κάθοδο απότομη 4μ) σε σειρά θαλαμών τοξοειδή, που καταλήγει στο αριστερό τμήμα της μεγάλης αίθουσας. Ο θάλαμος Α (διαστάσεων 12*9*1.5μ) έχει πλούσιο λιθοματικό διάκοσμο από σταλαγμίτες και στήλες. Προχωράμε αριστερά σε πολύ ανηφορικό δάπεδο και φτάνουμε σε στενή δίοδο μετά την οποία διανοίγεται ο θάλαμος Β διαστάσεων 18*11*1.5-6μ. Στο 1/3 της διαδρομής συναντάμε προς τα δεξιά απότομη κάθοδο 6μ. Προχωράμε σε πολύ στενό πατάρι πάνω από την κάθοδο έχοντας αριστερά μας θεαματική σειρά ωραίων σταλαγματιών και στην οροφή εντυπωσιακούς σταλακτίτες. Στα προς τα δεξιά τοιχώματα του θαλάμου πλουσιότατος λιθοματικός διάκοσμος. Πολλοί βράχοι στο δάπεδο, όπου ίχνη παλιάς στάχτης και ανθρώπινος σκελετός (άλλος κοντά στη δίοδο στο τέλος του Α θαλάμου). Μεγαλοπρεπής πόρτα (πλάτους 2μ, ύψους 3μ) οδηγεί στο θάλαμο Γ, συνολικού μήκους 36μ, πλάτους 12μ, ύψους 0.5-4μ, που καταλήγει στην πρώτη μεγάλη αίθουσα. Για να τον περάσουμε συναντάμε πολλές δυσκολίες και έρχομε στο πλείστον της διαδρομής. Το δάπεδο είναι γεμάτο από βράχους. Το δεξιό του τοίχωμα καλύπτεται από ωραίο διάκοσμο και κάτω διανοίγεται βάραθρο βάθους 5μ. Στο θάλαμο Δ (8*4*0.3-3μ) βρίσκονται ανθρώπινα οστά συγκολλημένα με λιθοματικό υλικό.

Η συνολική διαδρομή μέσα στο σπήλαιο είναι γύρω στα 170μ. Πρόκειται για σημαντικό σπήλαιο, που πρέπει να αξιοποιηθεί στα πλαίσια γενικού τουριστικού ενδιαφέροντος. Φαίνεται ότι το σπήλαιο χρησιμοποιήθηκε κατά την Υπονεολιθική εποχή, την ΠΜ1 και την πρώτη Βυζαντινή περίοδο. Επί τουρκοκρατίας ήταν καταφύγιο των περιοίκων. Σταγονοροή σε πολλά σημεία. Η σχετική υγρασία του αέρα από 85% έως 99%.

Το Μεγάλο Κατωφύγι

Στο σπήλαιο φθάνουμε έπειτα από ανηφορική πορεία 45 λεπτών προς τα ΒΔ του χωριού Τουρτούλη (τώρα Άγιος Γεώργιος) Σητείας. Υψόμετρο 450μ. Διανοίγεται μέσα σε Ιουρασικό ασβεστόλιθο. Έχει πλούσιο διάκοσμο και πρέπει να αξιοποιηθεί.

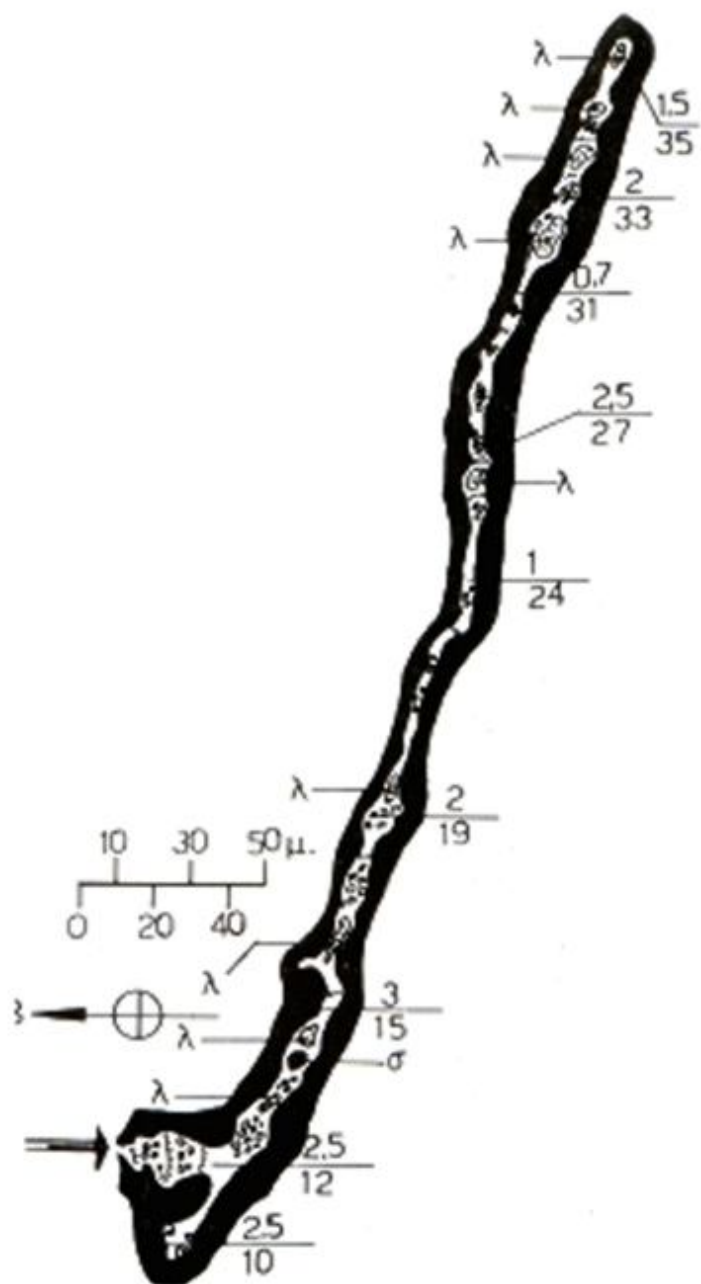
Η είσοδος έχει συνολικό πλάτος 3.2μ. Χωρίζεται σε δυο τμήματα και ενθέτους λίθους. Προ της εισόδου βρίσκεται μικρή δολίνη. Κατεβαίνουμε στην πρώτη αίθουσα με απότομη κάθοδο 3.5μ η οποία εκτίνεται από την είσοδο ως το σημείο α. Έχει μήκος 24μ και μέγιστο πλάτος 12μ. Χωρίζεται σε δυο τμήματα με μεγάλη σειρά στηλών. Στο δεύτερο τμήμα εισχωρούμε με στενή και χαμηλή δίοδο. Αμέσως αριστερά βλέπουμε ωραία εξέδρα στην οποία βρίσκεται μικρή λεκάνη νερού και στα τοιχώματα πλούσιο λιθοματικό υλικό. Στο δεξιό τμήμα της αίθουσας υπάρχει η μεγάλη σειρά στηλών. Στο βάθος αριστερά παρατηρείται ωραίος

διάκοσμος στα τοιχώματα. Από τη δίοδο μπαίνουμε στη δεύτερη αίθουσα (B) μήκους 42μ και μέγιστου πλάτους 11μ. Στο αριστερό τμήμα της βρίσκεται εξέδρα πλουσιότατα διακοσμημένη.

Από την αίθουσα αυτή εκφύονται 4 θάλαμοι (β, γ, δ, ε). Στον θάλαμο (ε) οδηγούν τρεις στενές δίοδοι ανάμεσα από στήλες. Στενή κάθοδος στο δεξιό τμήμα του θαλάμου οδηγεί σε αρκετά μεγάλη λίμνη – δεξαμενή νερού, στην οποία μόνο με ειδικά μέσα μπορούν να εισχωρήσουν άτομα ασκημένα για τέτοιες εξερευνήσεις. Η συνολική διαδρομή μέσα στο σπήλαιο πλησιάζει τα 100μ.

Σε μικρή απόσταση από το μεγάλο κατωφύγι βρίσκεται το μικρό κατωφύγι, σπήλαιο πολύ σημαντικό από άποψη επιστημονική. Έχει στην αρχή μια μικρή αίθουσα και αριστερά μια κατηφορική γαλαρία μήκους 40μ με λεκάνες νερού, πολύ θεαματικές στήλες και πλούσιο διάκοσμο στα τοιχώματα. Στο βάθος παρατηρείται στενή ρωγμή και απότομη κάθοδος 6-7μ οδηγεί πιθανότατα σε άλλη αίθουσα. Οστά ανθρώπων και άλλων θηλαστικών βρέθηκαν στο σπήλαιο

Όξω Λασίδι

Βρίσκεται στη θέση Πατέλια, γύρω στο 1χλμ ΒΔ του Χ. Σιτανός Σητείας, ολίγα μέτρα νότια του αμαξωτού δρόμου. Υψόμετρο γύρω στα 610 μ διανοίγεται σε Ιουρασικό ασβεστόλιθο. Βορειότερα είναι Περμιοτριάδικοί φυλλίτες, με μικρή εμφάνιση και ΝΔ του σπηλαίου, ενώ προς ΒΔ και ΝΑ βρίσκονται μικροί όγκοι δολομιτών του τριαδικού. Το χ. Σιτανός είναι κτισμένο στην επαφή των φυλλιτών και Ηωκαινικού φλύσχη. Η είσοδος του σπηλαίου είναι στην επαφή του ασβεστόλιθου και των φυλλιτών. Στους περιοίκους το σπήλαιο ήταν γνωστό γύρω στα 50μ περίπου. Πρώτος Ρ. FAURE το εξερεύνησε ολόκληρο στις 26 Ιουλίου

1967. Λίγες μέρες μετά (Αυγούστος 1967) το χαρτογράφησαν (στις γενικές γραμμές) και το μελέτησαν οι Ελ.Πλατάκης και Ιωαν. Τσιφτετάκης. Είναι επιμήκης γαλαρία συνολικού μήκους 360μ.

Η είσοδος – κάθοδος είναι οριζόντια, διαστάσεων 1.30*1.25. Ακολουθεί απότομη κατάβαση 3,20μ και αμέσως επικλινή αίθουσα μήκους 34μ, πλάτους 16μ και ύψους 2,5μ με κλιμακωτό δάπεδο γεμάτο από βράχους και φερτό υλικό. Προς τα δεξιά βρίσκεται θάλαμος μήκους 32μ με λιθωματικό υλικό στα τοιχώματα. Από το ΝΑ τμήμα της πρώτης αίθουσας αρχίζει στενή γαλαρία μήκους 330μ με άξονα κατευθυνόμενο προς ΝΑ. Το πλάτος της είναι από 2-8μ (σε μερικά σημεία η είσοδος που μπορεί να χρησιμοποιηθεί είναι πλάτους μόνο 0.8μ) το ύψος αλλού υπερβαίνει τα 3μ και αλλού είναι μόνο 0.5-1.5μ. Πολλοί βράχοι βρίσκονται στο δάπεδο. Λεκάνες νερού και μικρές αβαθείς λίμνες σε πολλές περιοχές. Σταγονορροή υπάρχει σημαντική σε μερικά τμήματα. Μικρές ροές νερού σε λίγα σημεία, μεγαλύτερη στο τέρμα της γαλαρίας με παροχή περίπου 6-8κμ το 24ωρο. Εκεί η ροή εξαφανίζεται ανάμεσα από χαλίκια και άμμο. Σε όλο το μήκος της γαλαρίας φαίνονται καθαρά τα ίχνη μεγάλων παλαιών ροών νερού και μικρών συγχρόνων σε βροχερές περιόδους. Αυτό σημαίνει ότι το σπήλαιο ήταν παλαιότερα κοίτη υπόγειου ποταμού εν ενεργεία που σήμερα βρίσκεται σε υποτυπώδη λειτουργία. Σε αυτό οφείλεται το γεγονός ότι το σπήλαιο έχει πολύ πτωχό λιθωματικό διάκοσμο. Ένας σταλαγμίτης διασπά λίγο τη μονοτονία του τοπίου. Οι σταλακτίτες είναι πολλοί αλλά μικροί μαστοειδείς κατά το πλείστον. Πολύ μικρές στήλες και λιθωματικά επικαλύμματα υπόλευκα και με υγρή επιφανείες, στα τοιχώματα πολλών περιοχών. Μέχρι το 1/3 της διαδρομής η σχετική υγρασία του αέρα είναι 99%. Από εκεί και πέρα γίνεται μεγαλύτερη και φθάνει 100%. Επιφέρει δυσφορία στην αναπνοή και για αυτό μεγάλη παραμονή μέσα στο σπήλαιο δεν ενδείκνυται. Το δάπεδο είναι αλλού οριζόντιο και αλλού κατηφορικό με κατάβαση 2-4μ. Το τέρμα της γαλαρίας βρίσκεται περίπου 35 μ κάτω από το δάπεδο της εισόδου.

Το Όξω Λασιίδι είναι από τα μεγαλύτερα σπήλαια της Κρήτης. Έχει πολύ ενδιαφέρον από άποψη γεωλογική και σπηλαιολογική. Μπορεί και πρέπει να αξιοποιηθεί κυρίως για ευκολία των μελετητών και των επισκεπτών που αρέσκονται σε μεγάλες υπόγειες διαδρομές.

Άλλα αξιόλογα σπήλαια του νομού Λασιθίου είναι τα ακόλουθα:

Επαρχία Μεραμπελλου: Άγιος Αντρέας (Φινοκαλιάς), Γαλανού Σπήλιος (Ρωμανός), Κουκουρίδη (Αμυγδαλιάς), Δίθυρα (Άγιος Αντώνιος), Περιστεράς (Πύργος Βραχασίου), Δοξατωρω και Φουγαρόσπηλιος (Βραχάσι), Σπηλιάδα (Σίσι), Κατεβατή (Ελούντα), Χελιδονόσπηλιο (Σκίσμα), Αρνικού(Καλό Χωριό), Ανέζας Σπήλιος (Κριτσά), Απάνω Βρύση (Κριτσά), Αγ. Κων/νος (Μίλατος), Σπηλιάρα Ελληνικού (Πρίνα), Σπηλιάρα (Χουμεριάκο), Κουτρομπωτός (Πλάκα),

Επαρχία Λασιθίου: Κουτσοπόδι τρύπα (Μέσα Ποταμοί), Αλογοσπήλιοι και Τραπέζα (Τζερμιάδο), Αχνίστρα ή Ξεπατωμένη Λασιίδα (Σελένα), Χωστός Σπήλιος (Πλάτη).

Επαρχία Ιεράπετρας: Μεγάλη Σπηλιάρα (Φέρμα), Κυνηγόσπηλιος (Σελλί τα΄αύγος), Χάμπασο Αγία Παρασκευή (Καλαμαύκα), Θεριού Κουφάλα (Καλαμαύκα), Ρίχτρες (Κάτω Χωριό), Φανερωμένη (Παναγία Φανερωμένη), Εξακουστή (Μάλες) Ανεραιδογούλα (Μεταξοχώρι), Αγία Παρασκευή (Χριστός) Σπηλιάρα – Σπηλικαύκαλα (Άγιος Ιωάννης), Χαινόσπηλιος (Ρίζα),

Επαρχία Σητείας. Αλογαρά (αγ. Τριάδα), Αγ. Πνεύμα (Αρμένιοι), Κατσιμπουρδού (Ζάκρος), Σπηλιάρα (Καρούμες), Αδιάβατο (Αζοκέραμος), Λυγιάς σπήλιος και Αγριλιά (Ζήρος), Κάτω Πλατύβολο και Γερο-Σπήλιος (Κατσιδόνη) Αγιόνερο (Ανδρομυλι) Σπηλιάρα και Αγιόνερο (Μαρονιά|), Λατσίδα Σαρακήνικου (Παλαίικαστρο), Σακάστρα (Αγ.Ιωάννης Καψά), Απολούστρες και Βρεήκου Λατσίδα (Πεύκοι), Σκάλες ή Χελιδονιές (Νεα Πραισός), Κυπιά (Καλαμαυκοι), Αγ. Απόστολοι και Ζωοδόχος πηγή (Σταυροχώρι), Γελουδόσπηλιος (Χαμαιζι), Παναγιά Γουντά (Χανδράς), Θεριότρυπα (Χρυσοπηγη), Παναγία Φανερωμένη (Σκοπη), Δραγονάδας σπήλιος (Δυονησάδες).